

УДК: 340.5+347.191

О.М. Гончаренко

ORCID: 0000-0002-0178-2003

С.В. Коновалова

ВІД ЄВРОПИ ДО БЛИЗЬКОГО СХОДУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У РІЗНИХ ПРАВОВИХ ТРАДИЦІЯХ

У статті здійснено комплексний порівняльно-правовий аналіз моделей регулювання сімейного підприємництва у державах з різними правовими традиціями. Досліджено досвід Республіки Польща щодо впровадження інституту родинних фондів як механізму збереження цілісності бізнесу. Проаналізовано законодавство Республіки Мальта, де діє окремий Закон «Про сімейний бізнес» та запроваджено посаду Регулятора. Розглянуто модель сімейного підприємництва Азербайджанської Республіки, яка базується на інституційній підтримці через центри «ABAD». Висвітлено специфіку регулювання сімейного підприємництва Турецької Республіки, де відносини регулюються через договірні конструкції «Сімейних Конституцій». Охарактеризовано підхід Саудівської Аравії, який полягає в інтеграції інституту Сімейної Хартії безпосередньо до оновленого корпоративного законодавства для вирішення проблем спадкування за нормами Шаріату. Окремо розкрито досвід Об'єднаних Арабських Еміратів щодо прийняття спеціального Закону про сімейний бізнес, який запроваджує окремий державний реєстр таких компаній та визначає їх правовий статус. На основі аналізу виявлено недоліки поточних українських законодавчих ініціатив. Обґрунтовано пропозиції щодо імплементації в Україні спеціального реєстру сімейних підприємств, механізмів спадкового планування та надання юридичної сили Сімейним статутам.

Ключові слова: сімейне підприємництво, сімейний бізнес, спадкоємність, сімейний фонд, міжнародний досвід, реєстр сімейних компаній, спадкове планування, правові традиції.

DOI 10.34079/2518-1319 -2025-15-30-27-36

Постановка проблеми. Сімейне підприємництво (далі – СП, сімейна компанія, сімейний бізнес тощо) визнано світовою економічною спільнотою як фундаментальний сегмент економіки, який становить значний відсоток усіх комерційних структур у більшості країн світу, формуючи значну частину ВВП та робочих місць. Відповідно до Індексу сімейного бізнесу «500 найбільших сімейних компаній світу», створеного компанією «Ernst & Young Global Ltd» та Університетом Сент-Галлена та оновленого у 2025 році, найбільша кількість сімейних підприємств розташована в США, Європі, Індії, Африці та на Близькому Сході, при цьому 46% таких підприємств є європейськими (Family Capital, 2025).

Світовий досвід демонструє відсутність універсального підходу до регулювання сімейного підприємництва, що створює поле для порівняльного аналізу. Вивчення різних правових традицій (континентальна, загальне право, ісламська/регіональна) є необхідним для виявлення найбільш ефективних рішень у регулюванні сімейного

підприємництва. Окрім того, для України, яка переживає значні соціально-економічні трансформації, а також зіткнулася з викликом збереження економіки під час воєнного стану та європейської інтеграції, питання чіткого правового регулювання сімейного підприємництва є важливим.

На сьогодні діяльність СП в Україні не врегульовано окремим законом. Його функціонування переважно регламентується в рамках загального цивільного, господарського та податкового законодавства, що не забезпечує адекватного вирішення специфічних проблем, пов'язаних із: правонаступництвом та передачею майна між поколіннями; управлінням конфліктами між членами сім'ї; стимулюванням довгострокових інвестицій через спеціальні податкові режими; продажом активів тощо. У зазначених умовах важливо уникнути створення декларативних норм.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематику регулювання сімейного підприємництва висвітлено у працях таких вчених, зокрема: В.І. Бобрик, В. Д. Вінтоняк, В.А. Васильєва та інші. Однак, на нашу думку, доцільним є проведення дослідження регулювання сімейного підприємництва у різних правових системах та визначення його особливостей у них.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу інституту СП у різних правових системах. Всебічний порівняльний аналіз моделей від Європи до Близького Сходу дасть змогу сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо врахування в українській правовій системі найбільш успішних, адаптованих та ефективних міжнародних практик.

Виклад основного матеріалу. Оскільки у назві статті звучить словосполучення «від Європи до Близького Сходу», то викладення практик зарубіжних держав доцільно почати з характеристики СП найближчої до України держави – Республіки Польща. У Польщі відносно недавно (23 січня 2023 року) прийнято окремий законодавчий акт, який регулює особливості сімейного підприємництва – Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o fundacji rodzinnej (Закон «Про родинні фонди») (Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r., 2023). Мотивацією прийняття зазначеного закону було не працевлаштування великої кількості людей, а збереження цілісним бізнесу після необхідності його передачі спадкоємцям. Оскільки у Польщі є багато різних бізнесів, заснованих дуже давно, спадковість на цьому етапі є вирішальною для збереження бізнесу та недопущення поділу та подальшого продажу часток спадкоємцями, які не бажають бути частиною такого бізнесу (Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2022).

Для кращого розуміння специфіки сімейного підприємництва у Польщі можна навести структуру Закону «Про родинні фонди». Цей закон поділено на розділи, кожен з яких є логічно відокремленим. Серед важливих особливостей цього закону слід визначити те, що сімейні фонди є юридичними особами, що створюються з метою об'єднання майна та управління ним для отримання вигоди бенефіціарами (ст. 2.1 Закону). Такий фонд набуває правосуб'єктності лише після включення до реєстру сімейних фондів (ст. 4.1 Закону). Мінімальний розмір внеску засновника у такий фонд має бути не нижче за 100 000 злотих (ст. 17).

Статистика заснування сімейних фондів у Польщі свідчить про надзвичайно високий попит на механізми планування спадкоємності та захисту активів серед представників приватного бізнесу. Так, згідно Звіту 2.0 «FUNDACJE RODZINNE» за перший рік дії нового закону кількість зареєстрованих фондів сягнула 1500, а станом на березень 2025 року – понад 2500 фондів (Business Insider Polska, 2025).

Наступною країною, аналіз регулювання СП якої слід навести, це – Республіка Мальта. Приклад цієї держави є важливим з огляду на наявність окремого регулювання сімейного бізнесу. При чому, Закон Республіки Мальта «Про сімейний бізнес» (Family

Business Act, 2017) набрав чинності ще у 2017 році. Про важливість теми свідчить заснування Офісу сімейного бізнесу, який консультує та покликаний допомогти у питаннях нерухомого майна, банківського фінансування, мікро інвестицій, освіти та навчання (Family Business Office Malta, 2024).

Згідно ст. 3 Закону «Про сімейний бізнес» сімейний бізнес, який може претендувати на реєстрацію відповідно до цього Закону, означає будь-який бізнес, заснований в Мальті та відповідає певним вимогам. Основною ознакою є те, що переважна більшість акцій/часток належить членам однієї родини. Окремої уваги заслуговує ст. 11 Закону, яка передбачає пільги для такого бізнесу, цільовою метою яких є сприяння передачі зареєстрованого сімейного бізнесу від власників, які є членами сім'ї, іншим членам сім'ї в межах тієї ж сім'ї (Family Business Act, 2017). Для прикладу, ст. 41С Закону «Про збори на документи та перекази» (Duty on Documents and Transfers Act) регулює пільгове оподаткування при передачі сімейного бізнесу, визначеного Законом «Про сімейний бізнес» (Family Business Act). Ця пільга стосується передачі нерухомого майна, що є комерційною нерухомістю (commercial tenement) та використовувалося у бізнесі. Мито за таку передачу стягується за зниженою ставкою 3,50 євро за кожні 100 євро (або їх частину) лише з перших 500 000 євро вартості переданого майна (Duty on Documents and Transfers Act, 2017). Закон покладає на нотаріуса важливу процедурну функцію: він зобов'язаний зафіксувати в акті письмову заяву особи, яка передає майно, та особи, яка його набуває, про те, що всі умови цієї статті виконані. Крім того, нотаріус повинен попередити сторін про важливість правдивості такої заяви. Ключовою особливістю цієї норми є те, що вона застосовується до передачі бізнесу особою саме за життя (inter vivos), а не після смерті (causa mortis) (Duty on Documents and Transfers Act, 2017).

Цікавим з точки зору використання адміністративного ресурсу є поняття «Регулятор». В українській правовій системі прийнято, що регулятором є орган державної влади, водночас, згідно законодавства Республіки Мальта, таким регулятором є посадова особа, яка призначається на 3 роки. Регулятор може запитувати у зареєстрованого сімейного бізнесу будь-яку інформацію та проводити перевірки. Таким чином, Республіка Мальта посідає унікальне місце серед юрисдикцій ЄС, адже їй вдалося сформуванню комплексне регуляторне середовище (Family Business Act, 2017).

Прямуючи до країн Близького Сходу, в першу чергу слід охарактеризувати Азербайджанську Республіку. Указом Президента Азербайджанської Республіки від 23 вересня 2016 року №1047 (President.az, 2016) було доручено створити центри «ABAD» (Легка підтримка сімейного бізнесу), які реалізують соціально орієнтовані проекти з метою підтримки активної участі громадян у соціально-економічному розвитку (Azpost.info, 2024). Фактично «ABAD» є рушійною силою сімейного бізнесу в Азербайджані, оскільки ця юридична особа займається комплексом заходів – від розробки бізнес-плану до продажу кінцевого продукту, а також надання фінансової підтримки (ABAD Public Legal Entity, 2024). Окрім зазначеного, існує також Закон Азербайджанської Республіки «Про сімейне фермерство», який унормовує поняття сімейного фермерського господарства без створення юридичної особи (Ailə kəndli təsərrüfatı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2005).

Таким чином, Азербайджанська Республіка обрала шлях прямої інституційної підтримки сімейного підприємництва через створення регуляторної «пісочниці», яка трансформує роль держави з контролера на партнера.

Наступною країною для аналізу є Турецька Республіка. Туреччина відрізняється більшим впливом ісламських традицій. Регулювання сімейного підприємництва тут зводиться до договірних права, Кодексу зобов'язань Туреччини (Türk Borçlar Kanunu,

2011), Комерційного кодексу (Türk Ticaret Kanunu, 2011) та Цивільного кодексу. Турецька модель обрала шлях використання спеціальної договірної конструкції – «Сімейна Конституція» (Aile Anayasası). Сімейні конституції слугують орієнтиром для майбутніх поколінь щодо цінностей, принципів, місії, цілей і ролей членів сім'ї.

Як зазначає Аднан Акін: «Сімейна конституція має, як правило, наступну структуру: Розділ 1: Основні принципи сімейного підприємства: мотивація; мета; принципи; сім'я та корпоративна культура; сімейні традиції; візія сім'ї та бізнесу. Розділ 2: Сімейна рада: заснування сімейної ради та умови для членства у сімейній раді; голова сімейної ради та умови для обрання на посаду голови; засідання сімейної ради, ухвалені нею рішення та відсоток голосів; зайнятість членів сімейної ради в інших роботах; критерії розподілу дивідендів сімейною радою. Розділ 3: Принципи управління членами сім'ї та працівникам: відносини між членами сім'ї; вимірювання компетенцій членів сім'ї за допомогою тестів особистості; залучення членів сім'ї до роботи в сімейному бізнесі; вступ членів сім'ї до ради директорів; участь членів сім'ї в управлінні; призначення голови ради директорів; взаємовідносини ради сім'ї та ради директорів; професійне управління; межі повноважень та обов'язків членів сім'ї; розмежування цілей сім'ї та бізнесу; підхід до персоналу та професійних менеджерів; визначення та оцінка критеріїв ефективності членів сім'ї. Розділ 4: Підготовка нового покоління до управління в сімейному бізнесі та забезпечення безперервності: вирощування нового покоління; критерії вибору наступника; вимірювання компетенцій наступників за допомогою тестів особистості; створення планів навчання та кар'єри на основі компетенцій і визначення професійної придатності. Розділ 5: Врегулювання доходів та витрат членів родини: доходи членів родини; витрати.» (Kırıkkale Ticaret ve Sanayi Odası, 2024).

Саудівська Аравія є цікавою для аналізу з точки зору гібридної системи регулювання, що виникла через конфлікт офіційних законів та норм Шаріату. Королівським указом № (М/132) було оновлено корпоративне право та введено поняття Сімейної Хартії (Family Charter) (Companies Law, 2022). Зазначений указ набрав чинність 19 січня 2023 року. Так, ст. 11 має назву «Договір про партнерство та сімейний статут» та передбачає, що засновники, партнери або акціонери можуть, як під час, так і після періоду заснування компанії, здійснювати таке: а) укласти одну або декілька угод, що регулюють їхні відносини один з одним або з компанією, включаючи порядок приєднання їхніх спадкоємців до компанії, особисто або через компанію, зареєстровану для такої мети; б) укласти сімейний статут, який включає регулювання сімейної власності в компанії, управління та менеджмент, трудову політику, політику зайнятості членів сім'ї, розподіл дивідендів та розпорядження частками або акціями, процедури врегулювання спорів або розбіжностей та інші питання. Договір про партнерство або сімейний статут є обов'язковими до виконання та можуть бути частиною установчих документів або статуту компанії, за умови, що вони не порушують цей Закон, а також установчі документи або статут компанії (Ministry of Commerce of Saudi Arabia, 2023).

Фактично, Сімейна Хартія є документом, що регулює взаємовідносини між членами сім'ї в управлінні бізнесом, розподілі прибутку та вирішенні спорів. Ціллю цього документу є створення міцної основи для організації бізнесу та його захисту від внутрішніх та зовнішніх викликів (Esam R. Al-Absi Law Firm, 2024).

Модель Саудівської Аравії є прогресивною спробою кодифікації сімейних відносин у бізнесі. Вона створює захищений периметр для капіталу, але вимагає від юристів кропіткої роботи, щоб структура управління не порушувала фундаментальні релігійні догми.

Чудовим прикладом країни із цілеспрямованим регулюванням сімейного бізнесу є

Об'єднані Арабські Емірати. Йдеться про Закон про сімейний бізнес або Федеральний указ-закон № 37 від 2022 року (Family Business Law) (Federal Decree-Law № 37, 2022). Зазначений закон передбачає врегулювання питань Реєстру сімейних компаній, Сімейної хартії, власності, розпорядження часткою, вирішення спорів. Як видно із змісту Закону, законодавець передбачив два основних документи – Меморандум про заснування сімейної компанії та Сімейну хартію. По суті, Меморандум є установчим документом сімейної компанії. Хартія, згідно ст. 6 зазначеного закону містить правила власності, цілі та цінності сім'ї, механізми оцінки часток та методи розподілу прибутку, освіти та кваліфікацію членів сім'ї для роботи в сімейній компанії та її дочірніх компаніях, а також розгляд сімейних спорів, пов'язаних із сімейною компанією, та інші правила та положення (MBG Corporate Services, 2023). Слід зазначити, що Хартія не є обов'язковим документом, при цьому у разі виникнення суперечності між Установчим договором (Меморандумом) та Хартією застосовуються положення Установчого договору, а будь-яке положення, що суперечить Установчому договору або цьому Законодавчому акту, скасовується (Federal Decree-Law № 37, 2022).

Щодо організаційно-правової форми, то у ОАЕ згідно ст. 3 вказаного Закону, сімейні компанії можуть бути або товариством з обмеженою відповідальністю, або приватним акціонерним товариством (одноосібні компанії теж дозволені). При цьому публічні акціонерні товариства не можуть мати статус сімейної компанії. Окремо додано застереження, що сімейна компанія не повинна розглядатися як нова форма, що додається до форм комерційних товариств, що містяться у Законі про компанії (Federal Decree-Law № 37, 2022).

Таким чином, ОАЕ є гарним прикладом модернізації корпоративного законодавства шляхом впровадження спеціального правового режиму для сімейних підприємств, який, не створюючи нової організаційно-правової форми, ефективно інтегрує інструменти сімейного врядування у структуру класичного корпоративного права.

Щодо України, то варто зазначити про наявність законодавчих ініціатив, зокрема законопроект про сімейне підприємництво реєстр. №13109 від 17.03.2025 (Про сімейне підприємництво, 2025). Проте аналіз законопроектів свідчить про суттєві внутрішні неузгодженості, фрагментарність та недосконалість запропонованого регулювання тощо. Дотримання при розробці проекту принципу верховенства права, який досягається завдяки критеріям чіткості, точності, недвозначності, стабільності (передбачуваності) та простоти мови, допомагає створювати відповідний дизайн акту, що вкрай важливий для визначення його місця в системі законодавства (Гончаренко, 2023, с. 326). Для прикладу, у абз. 1 ч. 3 ст. 3 проекту передбачено, що сімейне підприємництво може провадитись у статусі юридичної особи або у статусі ФОП, при цьому юридична особа іменується «сімейне підприємство», ФОП – «суб'єкт сімейного підприємництва». Водночас, у змісті проекту розкрито особливості регулювання виключно суб'єктів сімейного підприємництва. Таким чином, особливості сімейних підприємств (юридичних осіб) залишаються не врегульованими.

Варто погодитися з В.Д. Вінтоняк, яка зазначає, що «в сучасних умовах розвиток сімейного й корпоративного законодавства можливий лише на основі вироблення загального підходу до правового режиму корпоративних прав подружжя, який буде однотипним для всіх організаційно-правових форм юридичних осіб корпоративного типу та забезпечить належне правове регулювання майнових відносин подружжя під час поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності» (Вінтоняк, 2021, с. 4). В.І. Бобрик підсумовує, що «В сімейному законодавстві України варто визначити чіткі «правила гри», які мають стосуватися як заснування компаній й формування її

статутного капіталу, так і наслідків припинення шлюбних відносин» (Бобрик, 2017, с. 34).

Аналіз правового регулювання СП зазначених у статті держав дає змогу виокремити низку позитивних практик, що можуть бути адаптовані для вдосконалення правового регулювання тотожних суспільних відносин в Україні. Узагальнення порівняльно-правових характеристик свідчить про наявність структурних елементів, які забезпечують підвищення прозорості, правової визначеності та стабільності функціонування сімейного підприємництва.

Насамперед доцільним видається впровадження окремого державного реєстру СП (практика Польщі, Мальти та ОАЕ). Такий інструмент дає змогу формувати релевантну статистичну інформацію щодо діяльності відповідного сектору, аналізувати його вплив на національну економіку, у тому числі на формування ВВП, а також забезпечувати кращу ідентифікацію специфічних рис такого бізнесу. Водночас, з огляду на можливі адміністративні та фінансові навантаження, створення окремого реєстру може бути недоцільним на початковому етапі. З огляду на це, раціональною альтернативою може стати інтеграція спеціальної позначки до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, що дозволить досягти більшості цілей без суттєвого збільшення регуляторних витрат.

Важливим компонентом належного правового регулювання є унормування механізмів спадкування сімейного бізнесу, включно з визначенням умов його поділу або, навпаки, закріпленням заборони на поділ задля збереження цілісності СП. Доцільним може бути встановлення спрощених процедур оподаткування або знижених ставок при передачі бізнесу за життя спадкодавця, що стимулюватиме збереження економічної стабільності СП та мінімізуватиме ризики економічних втрат.

Ключовим при визначенні правонаступництва є забезпечення безперервності та якості управління. Саме тому практика встановлення вимог щодо професійної компетентності, управлінського досвіду та кваліфікації правонаступників заслуговує на увагу та імплементацію. Це знижує ризики неефективного менеджменту та сприяє довгостроковій стійкості бізнесу.

Окремого врегулювання вимагають питання розподілу активів і доходів, оскільки нормативне закріплення відповідних процедур виконує превентивну функцію щодо виникнення внутрішньосімейних конфліктів. Аналогічно, операції з відчуження активів (наприклад, продаж акцій) мають бути чітко унормовані задля запобігання зловживанням та забезпечення правової визначеності.

Суттєву роль у стимулюванні розвитку сімейного бізнесу відіграють державна підтримка, консультаційні послуги та пільгові умови оренди. Застосування таких інструментів може стати вагомим мотиватором для формалізації сімейного підприємництва та підвищення його внеску в економіку.

Необхідним також є чітке законодавче визначення органів управління сімейним підприємством, порядку їх формування, припинення повноважень, а також механізмів врегулювання внутрішніх конфліктів. Важливою є імплементація позитивних практик країн Близького Сходу, зокрема запровадження модельного Сімейного статуту (Конституції або Хартії) із наданням йому юридичної сили. Особливої уваги потребує створення регуляторного органу, уповноваженого здійснювати нагляд за діяльністю сімейних підприємств.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що досвід зарубіжних держав демонструє широкий спектр ефективних рішень, які можуть слугувати основою для розроблення комплексного законопроекту щодо регулювання сімейного підприємництва в Україні, що забезпечить правову визначеність, економічну стійкість та соціальну інтегрованість.

У правовому вимірі імплементація іноземного досвіду сприятиме створенню комплексної та внутрішньо узгодженої нормативної моделі функціонування СП, яка включатиме найкращі практики. Така модель передбачає закріплення правового статусу СП, визначення механізмів спадкування, управління та розподілу активів, а також упровадження ефективних процедур вирішення внутрішніх та зовнішніх спорів. Встановлення спеціального регулятора та юридично значимого Сімейного статуту також посилить захист прав учасників і забезпечить стабільність функціонування сімейних бізнесів у довгостроковій перспективі. Запропоновані елементи регулювання здатні зміцнити позиції сімейного підприємництва як важливої складової національної економіки. Прозора ідентифікація сімейних підприємств через реєстр або ідентифікатор у ЄДР сприятиме формуванню статистики та розробленню державних політик, орієнтованих на підтримку цього сектору.

У соціальному контексті формування чіткого правового середовища для СП сприятиме укріпленню довіри між членами сім'ї та зниженню ризику конфліктів, адже прозорі правила розподілу активів та управлінських повноважень виконують превентивну та стабілізаційну функцію. Крім того, як показує практика іноземних держав (наприклад ОАЕ, Азербайджану та Туреччини) розвиток сімейного підприємництва має потенціал зміцнювати локальні громади, сприяти збереженню сімейних традицій, генерувати додаткові робочі місця та підвищувати рівень соціальної відповідальності бізнесу.

Бібліографічний список:

- Бобрик, В. І., 2017. Сімейні компанії в Україні: окремі проблеми правового регулювання й корпоративного управління. *Корпоративне право України та європейських країн: питання теорії та практики: збірник наукових праць за матеріалами XV Міжнародної науково-практичної конференції (6-7 жовтня 2017 року., м. Івано-Франківськ)*. Івано-Франківськ, с. 34-40.
- Вінтоняк, В.Д., 2021. *Правовий режим корпоративних прав подружжя: монографія*. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2021. 187 с.
- Гончаренко, О., 2023. Якість законопроектів у сфері господарювання: євроінтеграційний вектор. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 6, с. 324-329.
- Про сімейне підприємництво: проект закону реєстр. №13109 від 17.03.2025 [онлайн] Доступно: <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55954>>
- ABAD Public Legal Entity, 2024. *ABAD – Ailə Biznesinə Asan Dəstək* [онлайн] Доступно: <<https://abad.gov.az/az/open-informations>>
- Ailə kəndli təsərrüfatı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2005. *E-qanun* [онлайн] Доступно: <<https://www.e-qanun.ai/>>
- Azpost.info, 2024. *Ailə biznesinə dəstək verən "ABAD"* [online] Available at: <<https://azpost.info/ail%C9%99-biznesin%C9%99-d%C9%99st%C9%99k-ver%C9%99n-abad/>>
- Business Insider Polska, 2025. *Rekordowy wzrost fundacji rodzinnych. Co napędza tę popularność? Raport 2025* [онлайн] Доступно: <<https://businessinsider.com.pl/>>
- Companies Law, 2022. Royal Decree No. (M/132). *Ministry of Commerce of Saudi Arabia* [онлайн] Доступно: <<https://mc.gov.sa/en/regulations/Pages/details.aspx?lawId=ea0fc797-4127-4667-962d-aec400ee9f72>>
- Duty on Documents and Transfers Act, 2017. Chapter 364 of the Laws of Malta. *Legislation Malta* [онлайн] Доступно: <<https://legislation.mt/eli/cap/364/eng/pdf>>

- Esam R. Al-Absi Law Firm, 2024. *Family Charter and Partners Agreement* [онлайн] Доступно: <<https://erlf.com/publications/family-charter-and-partners-agreement/>>
- Family Business Act, 2017. Chapter 565. *Legislation Malta* [online] [онлайн] Доступно: <<https://legislation.mt/eli/cap/565/eng/pdf>>
- Family Business Office Malta, 2024. *Incentives for Family Businesses* [онлайн] Доступно: <<https://familybusiness.org.mt/incentives/>>
- Family Capital, 2025. *Family Business Index 2025* [онлайн] Доступно: <<https://familybusinessindex.com/#index-2025>>
- Federal Decree-Law No. (37), 2022. On Family Companies. *UAE Legislation* [онлайн] Доступно: <https://uaelegislation.gov.ae/en/legislations/1608/download>
- Kırıkkale Ticaret ve Sanayi Odası, 2024. *Aile Anayasası Hazırlama* [онлайн] Доступно: <<https://www.kirikkaletso.org.tr/ktso/default.asp>>
- MBG Corporate Services, 2023. *Family Business in the UAE: A Legal Overview* [онлайн] Доступно: <https://mbgcorp.legal/insights/family-business-in-the-uae-a-legal-overview/>
- Ministry of Commerce of Saudi Arabia, 2023. *Ministry of Commerce Clarifies the Mechanism for Publishing the Bylaws of Companies* [онлайн] Доступно: <<https://mc.gov.sa/en/mediacenter/News/Pages/22-01-23-01.aspx>>
- President.az, 2016. *Decree on simplification of state support for family business development* [онлайн] Доступно: <<https://president.az/az/articles/view/21160>>
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2022. *Rządowy projekt ustawy o fundacji rodzinnej (Druk nr 2798)* [онлайн] Доступно: <<https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2798>>
- Türk Borçlar Kanunu, 2011. Kanun No. 6098. *Mevzuat Bilgi Sistemi* [онлайн] Доступно: <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6098&MevzuatTur=1&MevzuatTerтип=5>>
- Türk Ticaret Kanunu, 2011. Kanun No. 6102. *Mevzuat Bilgi Sistemi* [онлайн] Доступно: <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6102&MevzuatTur=1&MevzuatTerтип=5>>
- Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r., 2023. O fundacji rodzinnej. *Internetowy System Aktów Prawnych* [онлайн] Доступно: <<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000326>>

References:

- ABAD Public Legal Entity, 2024. *ABAD – Ailə Biznesinə Asan Dəstək* [online] Available at: <<https://abad.gov.az/az/open-informations>>
- Ailə kəndli təsərrüfatı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2005. *E-qanun* [online] Available at: <<https://www.e-qanun.ai>>
- Azpost.info, 2024. *Ailə biznesinə dəstək verən “ABAD”* [online] Available at: <<https://azpost.info/ail%C9%99-biznesin%C9%99-d%C9%99st%C9%99k-ver%C9%99n-abad/>>
- Bobrik, V. I., 2017. Simeyni kompaniyi v Ukrayins: okremi problemi pravovogo reguluyannya y korporativnogo upravlinnya [Family companies in Ukraine: specific problems of legal regulation and corporate governance]. *Korporativne pravo Ukrayini ta Evropeyskih krayin: pitannya teorii ta praktiki: Zbirnik naukovih prats za materialami XV Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferentsiyi (6-7 zhovtnya 2017 roku., m. Ivano-FrankIvsk).* Ivano-FrankIvsk. S. 34-40. (in Ukrainian)
- Business Insider Polska, 2025. *Rekordowy wzrost fundacji rodzinnych. Co napędza tę popularność? Raport 2025* [online] Available at: <<https://businessinsider.com.pl>>
- Companies Law, 2022. Royal Decree No. (M/132). *Ministry of Commerce of Saudi Arabia* [online] Available at:

- <<https://mc.gov.sa/en/regulations/Pages/details.aspx?lawId=ea0fc797-4127-4667-962d-aec400ee9f72>>
- Duty on Documents and Transfers Act, 2017. Chapter 364 of the Laws of Malta. *Legislation Malta* [online] Available at: <<https://legislation.mt/eli/cap/364/eng/pdf>>
- Esam R. Al-Absi Law Firm, 2024. *Family Charter and Partners Agreement* [online] Available at: <<https://erlf.com/publications/family-charter-and-partners-agreement/>>
- Family Business Act, 2017. Chapter 565. *Legislation Malta* [online] Available at: <<https://legislation.mt/eli/cap/565/eng/pdf>>
- Family Business Office Malta, 2024. *Incentives for Family Businesses* [online] Available at: <<https://familybusiness.org.mt/incentives/>>
- Family Capital, 2025. *Family Business Index 2025* [online] Available at: <<https://familybusinessindex.com/#index-2025>> (
- Federal Decree-Law No. (37), 2022. On Family Companies. *UAE Legislation* [online] Available at: <<https://uaelegislation.gov.ae/en/legislations/1608/download>>.
- Goncharenko, O., 2023. Yakist zakonoproektiv u sferi gospodaryuvannya: Evrointegratsiyniy vektor [Quality of draft laws in the field of economic management: European integration vector]. *Analitichno-porivnyalne pravoznavstvo*, 6, p. 324-329. (in Ukrainian)
- Kırıkkale Ticaret ve Sanayi Odası, 2024. *Aile Anayasası Hazırlama* [online] Available at: <<https://www.kirikkaletso.org.tr>>
- MBG Corporate Services, 2023. *Family Business in the UAE: A Legal Overview* [online] Available at: <<https://mbgcorp.legal/insights/family-business-in-the-uae-a-legal-overview/>>
- Ministry of Commerce of Saudi Arabia, 2023. *Ministry of Commerce Clarifies the Mechanism for Publishing the Bylaws of Companies* [online] Available at: <<https://mc.gov.sa/en/mediacenter/News/Pages/22-01-23-01.aspx>>
- President.az, 2016. *Decree on simplification of state support for family business development* [online] Available at: <<https://president.az/az/articles/view/21160>>
- Pro simeyne pidpriemnitstvo: proekt zakonu restr. № 13109 vid 17.03.2025 [On family entrepreneurship: draft law reg. No. 13109 dated 03/17/2025] [online] Available at: <<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55954>> (in Ukrainian)
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, 2022. *Rządowy projekt ustawy o fundacji rodzinnej (Druk nr 2798)* [online] Available at: <<https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2798>>
- Türk Borçlar Kanunu, 2011. Kanun No. 6098. *Mevzuat Bilgi Sistemi* [online] Available at: <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6098&MevzuatTur=1&MevzuatTerTip>>
- Türk Ticaret Kanunu, 2011. Kanun No. 6102. *Mevzuat Bilgi Sistemi* [online] Available at: <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6102&MevzuatTur=1&MevzuatTerTip5>>
- Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r., 2023. O fundacji rodzinnej. *Internetowy System Aktów Prawnych* [online] Available at: <<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230000326>>
- Vintonyak, V.D., 2021. *Pravoviy rezhim korporativnih prav podruzhzhya: monografiya [Legal regime of corporate rights of spouses: monograph]*. Kiyiv: Naukovo-doslidniy Institut privatnogo prava i pidpriemnitstva Imeni akademika F. G. Burchaka NAPrN Ukrayini, 2021. 187 c. (in Ukrainian)

Honcharenko O.
Konovalova S.

FROM EUROPE TO THE MIDDLE EAST: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE REGULATION OF FAMILY ENTREPRENEURSHIP IN DIFFERENT LEGAL TRADITIONS

A comprehensive comparative legal analysis of regulatory models for family entrepreneurship in countries with diverse legal traditions ranging. The experience of the Republic of Poland, specifically the introduction of the family foundation institution as a legal mechanism for asset protection and preventing business fragmentation during succession, is examined. The legislation of the Republic of Malta is analyzed as a unique example of a comprehensive approach within the EU, featuring a separate Family Business Act and the institution of a specialized Regulator.

The model of the Republic of Azerbaijan, which is based on direct state institutional support through «ABAD» centers and the regulation of family farming without creating a legal entity, is considered. The specifics of the Republic of Turkey, where family business relations remain within the scope of civil law and are regulated through the contractual frameworks of «Family Constitutions», are highlighted. The hybrid approach of Saudi Arabia, which integrates the Family Charter institution directly into the updated Companies Law to resolve conflicts between corporate governance and Sharia inheritance norms, is characterized.

The experience of the United Arab Emirates regarding the adoption of the Family Business Law, which introduces a separate state register and defines the legal status of family companies as sui generis, is separately disclosed. Based on this international analysis, current Ukrainian legislative initiatives, particularly Draft Law № 13109, are critically evaluated, and their systemic inconsistencies are identified. Finally, proposals for implementing a specific identifier for family enterprises in the state register, developing mechanisms for seamless succession planning, and granting legal force to Family Charters in Ukraine are substantiated to ensure the economic sustainability of the sector.

Keywords: *family entrepreneurship, family business, succession, family foundation, international experience, family company registry, estate planning, legal traditions.*

Стаття надійшла до редколегії 28.10.2025